

Kafkanyň hatlaryndan konslagere uzan ömür: Milena Ýesenskaýa

Category: Edebi makalalar, Edebi tankyt, Kitapcy, Medisina, Söhbetdeşlik, Sözler

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Kafkanyň hatlaryndan konslagere uzan ömür: Milena Ýesenskaýa
KAFKANYŇ HATLARYNDAN KONSLAGERE UZAN ÖMÜR: MILENA ÝESENSKAÝA

Onuň gözünde dünýä garawsyz adamlara sütem edip depgileýän göze ilmeýän iblislerden doludy. Ýaşamak üçin has öňdengörüji, has pähimli, söweşmek üçin has gowşakdy.

Her ömrüň düýpsüz guýusy ýa-da gyrak-bujakda galan ýatlamalardan doly ýüki bar. Biziň hemmämiz Milenany diňe Kafkanyň hatlaryndaky gahryman hökmünde tanadyk.

Frans Kafkanyň täsirinde galan, nasizme garşy alyp baran sosialistik göreşi, žurnalist aýratynlygy, makalalary we

aýratyn edýän taryhy roly bilen ýaşan döwründe yza galdyran aýal...

Milena diş lukmany we uniwersitetiň mugallymy bolan Ýan Ýesenskiý bilen Milena Heýslarowanyň ýekeje gyzy eken.

Ol 1896-njy ýylda Pragada dünýä inipdir. Mähir-şepagatdan doly näzik ruhly ejesini birnäçe ýyla çeken we wagtal-wagtal düşekde ýatmaly eden ýarawsyzlygy zerarly 16 ýaşynda ýitiripdir.

Ataly-gyzyň bendiligiň, gabanjaňlygyň, ýigrenje öwrülýän garjaşyk duýgularyň, hormat-sylagyň, söýginiň buýr-bulaşyk bolan gatnaşygy bardy.

Aslynda bu duýgy bulaşyklygynyň içindäki söýgi Milenanyň çagalygyndan galan ýeke-täk hazynady.

Milenanyň kakasy bilen oňuşmandyr. Ejesiniň ölüminden soň olaryň oňuksyzlygy hasam güýçlenipdir.

Kakasynyň soňabaka baýamagy we onuň ýanynda hem-a güýje hemem buržuaziýa garşy alyp baran söweşiniň dükürdisi bilen şol ýyllarda ruhuna perçinlenen ýalydy.

Minerwa institutyndaky bilimini tamamlandan soň kakasynyň ýokary okuw jaý saýlap alma babatdaky pikirine garşy öz aýdanyny etdirip, medisnadan bilim almaga başlapdyr. Wagtyň

geçmegi bilen bu ugruň özüne gerek dældigini pikir edip, okuwyny taşlapdyr.

Ýigrimi ýaşynda edebi tankytçy Ernst Pollaga aşyk bolan Milena kakasynyň bu ýagdaýa garşy çykmagy netijesinde dokuz aýlap Weleslawindäki psihdispanserde zor bilen saklanypdyr.

Her dürli basyşa garamazdan söýgülisi bilen gatnaşygyny kesmändir. Göwreli bolup, çagasyny düşürdipdir.

Kakasy gyzyňy ýarym jöhüt neberesinden bolan bu adamdan halas etmegiň ýeke-täk ýoly hökmünde jemgyýetdäki at-abraýyny goramak üçin keselhanada saklamak ýaly özüçe pikire gelipdir. Emma ol şonda-da keselhanada gizlinlik bilen söýgülisini görüpdir, duşuşypdyr, onuň bilen nikalaşypdyr.

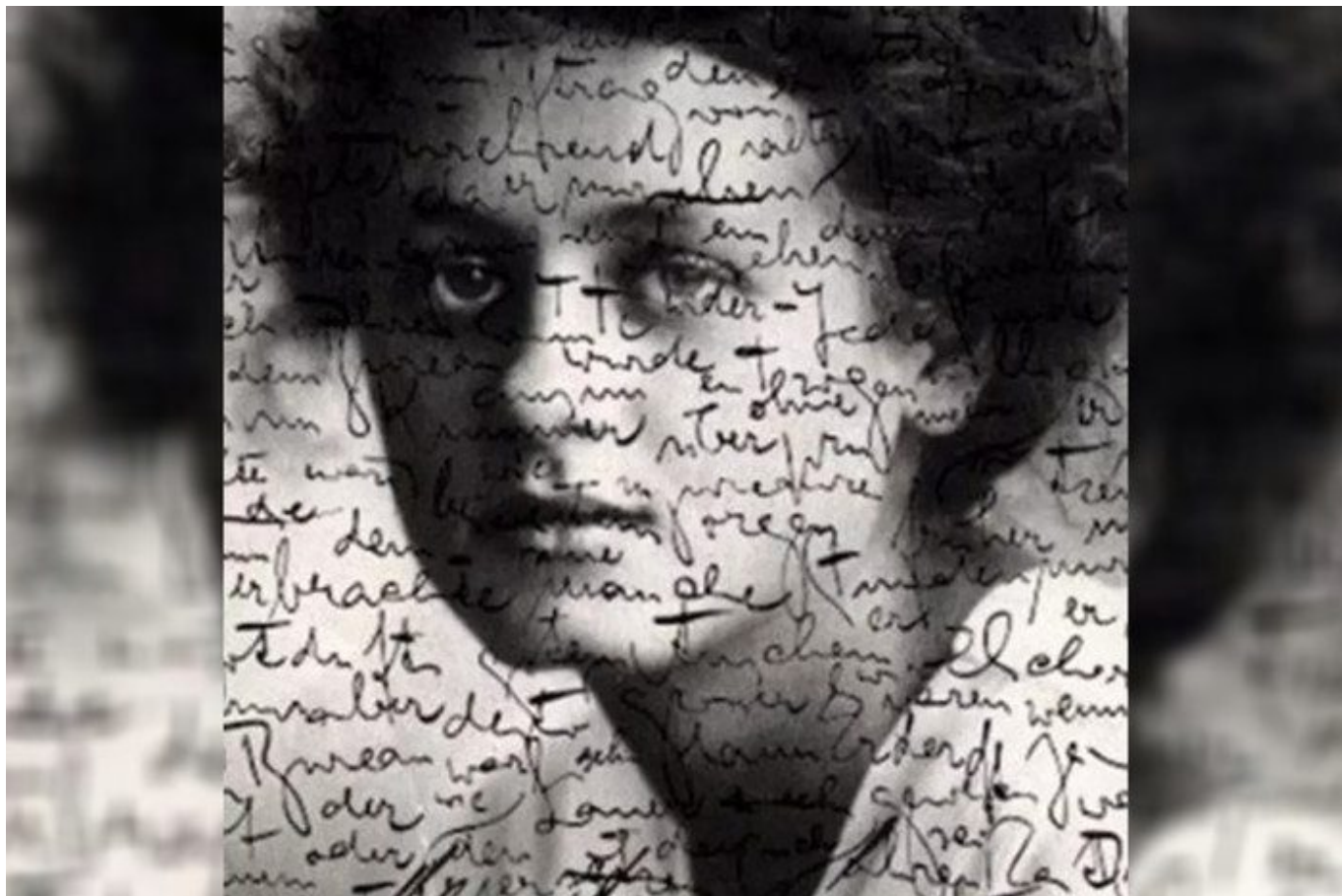
Milenanyň jomartlygy äriň tükeniksiz islegleriniň garşysynda bir ýylda gutarmaly bolupdyr. Äri öýüň gerek-ýaraglary bilen gyzyklanmasa-da, mekdeplerde çeh dilinden okadypdyr.

Alýan puly öýüň güzeranyňy dolamaga ýetmänsoň, otly duralgalarynda hammallyk edipdir.

Kakasyna boýun egmedik Milena söýgä, hususanam özüni söýmeýän we hiç wagtam söýmedik ärine kaýyl bolmaly bolupdyr.

Milenanyň terjimeleri we makalalary onuň ýoluny açyp başlapdyr. Ony ömürboýy halap dowam etdirjek kärene gowuşdyrypdyr.

Bu kär onuň Kafka bilen tanyşmagyna, ikinji gezek durmuşa çykmagyna, ene bolmagyna, täzedan aşyk bolmagyna, hatda ölümüne sebäp bolupdyr...

Galagoply we jahan uruşlarynyň bolup geçen wagt üleşünde Kafka bilen tanşypdyr.

Nemes dilindäki eserleri çeh diline geçirende iki ýyllap aralarynda edebi söhbetdeşlikler bolup geçipdir.

Şunuň bilenem dünýä edebiyatynyň taryhynda ýerini alan «Milena hatlar» şol wagt ýazylmaga başlanypdyr.

Ýönekeýje bir terjime bilen alşylmaga başlan hatlar uly söýgi gatnaşygyna öwrülipdir.

Hemmämize tanyş bu hatlarda, aslynda nýuans bar. Kafka hatlarynyň soňky böleklerinde Milena «indi gelme» diýýär.

Bu «gelme» sözi ýöne bir gelme diýmek däl, tersine onuň örän uly manysy bar. Ýazyjynyň indi hat alyşasy gelenok.

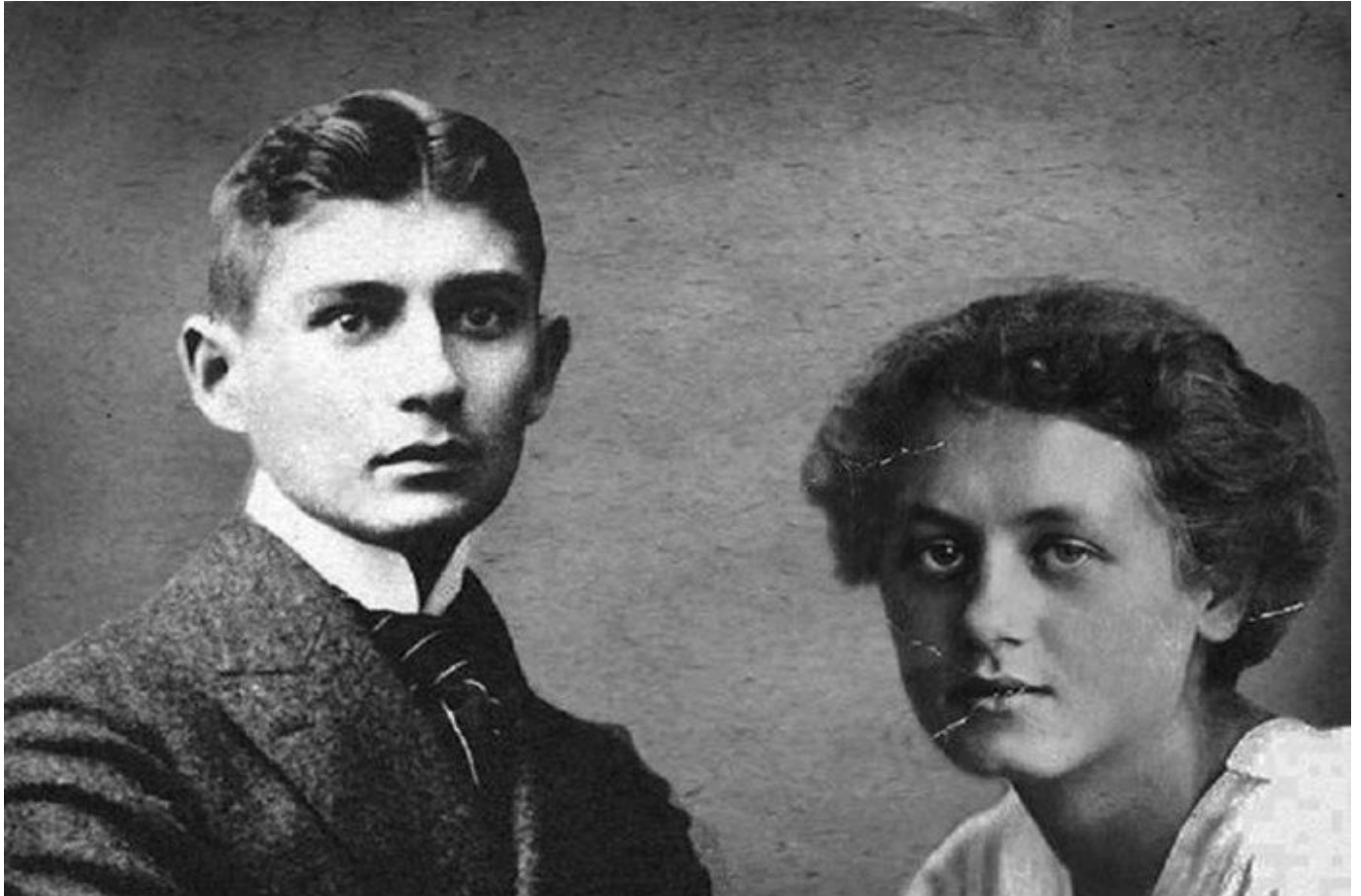
Ýarawsyzlygyna-da Milenany sebäpkär hasaplapdyr. Söýgüden we duýgularynyň çuňlugyndan ýaňa keselländigini hatlarynda agzapdyr 1923-nji ýyla çenli dowam eden söýgi ahyr soňlanypdyr.

Bärde bir zat täsin ýagdaý bar: durmuşlarynda we praktikalarynda ýeri bolmadyk bu ikisiniň gatnaşygyndan söz açmak ýerlikki bolar. Çünki Milena we Kafka öz durmuş ýollaryny dowam etdirip, özara söýgi gatnaşygyny daşyndan saklapdyr. Ýöne hiç wagtam Milena ärini söýşi ýaly Kafkany

söýmändir.

Kafka ömrüni ynanyp bolmajak tertipde ýaşapdyr. Her bir işde çeni bilen hereket etmegi gowy görüpdür.

Milena bolsa çenden-çäkden çykyp, iň soňky çygyrda ýaşayan aýal eken. Hemme zatda bolşy ýaly söýmek-söýülmek meselesinde ruhuny we menligini orta atypdyr.

Wagtyň geçmegi bilen durmuş we hemme zatdan doýmak Kafkany içiňi-bagryňy gemrip barýan keseliň gujagyna atypdyr.

Kafka keselläp, ölüm ýassygynda ýatyrka Milenanyň başujynda oturandygyny duýupdyr.

Ýazyjy söýgülisiniň özüni ömürlük söýüp bilmejekdigini janyteni bilen aşyk bolan aýalynyň sözlerinden aňsyrypdyr.

Bular Gmýuntnda iň soňky gezek ýüzbe-ýüz görşüpdür. Keselli we ölümi ýakynlaşan Kafkanyň Milena ýazan şu setirleri diýseň möhüm:

«Ömrümde iň köp gaýtalan sözüm «Diňe seni söýýärim» boldy, emma munuň hakyky söýgi däldigini bilýärim. «Sen misli pyçak, menem durman şol pyçagy içime süncýärim» diýsem, hakyky söýgini beýan edip bilsem gerek».

Milenanyň aslynda «Öýdäki şeytan» makalasy ýagdaýy örän gowy suratlandyrýar.

Bu makala Kafka bilen nämüçin goş birikdirmek islemeýändigini barada açyk gürrüň edýär...

«Adamlaryň bile ýaşamaklarynyň ýeke-täk sebäbi ýanynda biriniň bolmagyna duýulýan zerurlykdan başga zat däl. Dünýäniň şeýlekin boşlugynda we ýalňyzlygynda özleriniň ähli ejiz taraplaryna we ýalňyşlyklaryna garamazdan özleriniň bardygyny kabul edip hem-de tassyklap bilhek biriniň bolmagyna duýulýan zerurlykdan başga zat däl. Miltden, ar almakdan, erbet düşünjeden, adalatdan, wyždan azabyndan gaçyp bilmekleri üçin ýanynda ýene birini goýma zerurlygyndan başga zat däl».

Ýazan hatlarynyň ýakylmagyny berk sarganam bolsa, ýazyjynyň hatlary ýakylmandyr, gaýtam kitap edip çykarylypdyr. Ýöne Milenanyň hatlary çap edilmändir.

Makalalaryndan we edýän terjimelerinden başga-da, çeh raýatlaryny daşary ýurda gaçyrmak aýyplanyp tussag edilmegi, pozisiýasy, ýaşaýyş-durmuş terzi, ideologiki pozisiýasynyň yzynda durşy bilen, praktikasy, gumanistik duýgy dünýäsi bilen, özüni diňledip bilme ukyby bilen köpçüligi yzyndan giderip bilýän zenanyň şahsyýetini ör-boýuna galdyrypdyr.

Milena 1927-nji ýylyň 30-njy aprelinde arhitektör Ýaromir Kreýser bilen nikalaşypdyr. 1928-nji ýylda gyzy Ýana dünýä inipdir. 1934-nji ýylda ol Ýaromir bilenem aýrylyşypdyr.

Hem urşuň, hem döwrüniň adybelli žurnalistleriniň biri bolup sosialistik ideýalary batyrgaýlyk bilen öňe süren Milena pikirleri bilen nasizmiň garşysynda durup, göreşini dowam etdiripdir.

Milena belli bir wagtdan soň Birinji jahan urşundan soň başdan geçiren maddy kynçylyklary we urşuň psihologiki taraplart barada makalalary ýazmaga başlapdyr.

Nasistleriň häkimiýet başyna gelmeginiň yzyndan nasistlere garşy «V boj» atly gadagan edilen neşirleri çykaryp, beter uly ýüküň astyna giripdir we bu ýük onuň arzuw-hyýallaryndan, hatda şirin janyndanam el üzdüripdir...

Milena 1939-njy ýylda Gestapo tarapyndan tussag astyna alnypdyr. Ol ilki Pankrakda, soňra Drezdende türmä salnypdyr. Yzyndan Rawenbrukdaky konslagere ugradylypdyr.

Konslagerde aýda 16 setirlik hat ýazma hukugynyň bardygyny bilen Milena bu hukugyndan diňe gyzyna ýazyp peýdalanylýpdyr.

Konslagerdäki gorkunç şertlerde böwrekleri dura-bara işlemeden galypdyr we böwrek ýetmezçiligi zerarly 1944-nji ýylyň 17-nji maýynda aradan çykypdyr.

Ýazyjy Margarita Buber-Neýman birnäçe ýyldan soň şol ýerde başdan geçirenlerini ýazypdyr:

«Türmäniň onuň meňzini soldurandygy, kösändigini belli. Onuň güler ýüzüniň aňyrsyndaky ýagtylyk, seredişlerindäki güýç we hereketlerindäki janlylyk meni ýeke gezek seredende jadylapdy. Gorkunç düzgünler basyşlar bilen gurşalan bu zyndanda onuň buýsanjy döwürlerdendir. Milena azat adamdy. Žurnalist Milena reportažçylygyny edip meni diňleýärdi, emma öz başdan geçiren horluklaryny agzamaýardy. Nikaplardan daş durmak, gürleşýän adamynyň dünýäsine doly berilmek Milenanyň özboluşly aýratynlygydy. Garşysyndakyň gören kösenjini ýürekden duýup bilýän bu aýalyň göwünlik beriş-de ýürekdendi».

Yzyndan alyp baran ýadawsyz göreşi we taryhfa yz goýan zenan hökmünde hakydalara hemişelik siňdi...

*«Ömür utdurylan söweşdir» **Frans Kafka.***

Wahap AÝDOGAN,

suratkeş / @san_artt

Ýekşenbe, 04.06.2023 ý. Edebi makalalar